

Anpassningar och stöd i undervisning och bedömningssituation

Skolinspektionen fann
”brister i skolornas arbete med att utreda
elevers stödbehov, dokumentera,
åtgärda och följa upp vidtagna åtgärder”

Skolverket 2010

Varför behöver elever stöd?

Ett mönster är särskilt tydligt när man undersöker orsakerna till elevers stödbehov.

- De söks ofta hos eleven själv.
- De åtgärder som föreslås handlar till stor del om vad eleven ska göra, snarare än att utveckla den ordinarie undervisningen.

Hur organiseras stödet?

- Öppen stödundervisning i gymnasiegemensamma ämnen, erbjuds den elev som riskerar att inte nå målen i utbildningen.
- Den specialpedagogiska verksamheten ägnas i störst utsträckning åt stöd utanför den klass eleven tillhör, antingen enskilt eller i grupp.
- Nivågruppering
- Kursläraren anpassar den ordinarie undervisningen för att stödja eleverna.

Alla elever får inte det stöd de behöver

Alla elever tar inte emot stödet, i öppen stödundervisning

Orsaker som nämns:

- eleverna själva förväntas söka stöd i det stödutbud skolorna erbjuder
- särskilt stöd kan ha negativ inverkan på elevers motivation, speciellt om det organiseras i särskiljande former
- elever kan känna sig utpekade och skämmas för att ta del av stöd, eller att de har låg tilltro till sin förmåga att tillägna sig kunskaper inom området

Hur hanteras elevernas bristande motivation, enligt undersökningen?

- att göra eleven motiverad eller ställa krav på eleven som gör han motiverad
- F-varning en spark där bak, som skall få att få eleven att sätta fart

Varför organiseras stödet på detta viset?

- Den ordinarie undervisningen anpassas inte till de elever man har.
- Läraren förlitar sig på att stödundervisningen och anpassningar av undervisningen är någon annans bord.

Vilket stöd finns i lagtext och
förordningar för att arbeta
med anpassningar?

Skollagen – Syftet med utbildningen 1 kap. 4§

I utbildningen ska hänsyn tas till **elevers olika behov**.

Elever ska ges **stöd och stimulans** så att de utvecklas **så långt som möjligt**.

En strävan ska vara att **uppväga skillnader** i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Likvärdighet = att uppväga skillnader

En likvärdig utbildning

Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov.

Det finns också **olika vägar** att nå målet. ...

Därför kan undervisningen **aldrig utformas lika** för alla.

Läroplanen sid 6

”Goda lärandemiljöer
organiseras utifrån
unika förhållanden”

*Framgång i undervisningen,
Skolinspektionen (2012)*

Likvärdighet = att göra olika

Kan alla bedömas på samma sätt?

Det går inte att kräva att alla elever ska göra på samma sätt. Bedömningsformerna kommer att se olika ut beroende på den enskilda elevens behov och förutsättningar.

(Skolverket 2014, Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd ,Sid 15)

Likvärdighet = att anpassa bedömningsituationen

Samma sorts kunskaper men olika uttrycks- och medieformer.

3 kap. 3 §

Alla barn och elever ska ges den **ledning och stimulans** som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. **Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.** Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

(ny lagtext 2014)

Vi behöver utveckla ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.

Som lärare behöver man bli mer medveten om vad som kännetecknar språket i sitt ämne.

(Vestlin, Se språket i ämnet, sid 13)

Eleven behöver hjälp att lyfta blicken från uppgiften och resultatet till hur det gick till när han eller hon lärde sig.

(PARTANEN 2007)

Förse eleverna med flexibla och metakognitiva strategier för såväl lästeknik som förståelse. De bör bli medvetna om att olika texter läses på olika sätt. Detta handlar om att tillämpa olika lässtrategier

(<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/spraklig-kompetens/tema-las-och-skrivinlarning/hur-lar-man-barn-att-lasa-1.157439>)

Klassrumsstudier visar att lärare försöker underlätta för språksvaga elever genom att använda ett enklare språk, förkortade texter eller light-versioner av lärobokstexterna. Det blir en nedåtgående spiral.

Det blir till slut svårt att tala med dem om ett ämnesinnehåll som kräver ett avancerat språk.

(Vestlin 2014, Se ämnet i språket, sid 30)

Kryptogam
Stenkol
Juraperioden

Hög kognitiv svårighetsgrad

Skolans
ämnestradition,
kunskapsspråk

Generella begrepp,
teorier, språkliga
verktyg etc.

Kontextbundet

Kontextreducerat

Vardagsspråk
och elevers
förförståelse

Icke önskvärt
område.
Exempel: gloslistor

Låg kognitiv svårighetsgrad

(Efter Cummins 2000 i Pedagogisk bedömning 2012)

Så här ser gången ut:

1. Ledning och anpassningar
2. Extra anpassningar
3. Särskilt stöd

Undantagsbestämmelsen används endast vid betygsättning

Det handlar om att undanta delar av kunskapskrav som är ett direkt hinder för eleven.

Att arbeta med ledning och anpassningar, extra anpassningar och särskilt stöd är att utveckla den ordinarie undervisningen på skolan, -en kvalitetshöjning.

”Allmänt stöd i skolan är av godo för alla, men nödvändiga för en del!”

Skolan behöver sträva efter att anpassa sin verksamhet till de elever man har.

I det systematiska kvalitetsarbetet blir det viktigt att utvärdera vad anpassningar och stöd lett till för resultat.

(Nilholm, C. & Alm, B. (2010). An inclusive classroom? A case study of inclusiveness, teacher strategies and children’s experiences. European Journal of Special Needs Education, Vol 25(3) s. 239-252.)

Skollagen

3 kap 5a§

Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, såvida inte annat följer av 8 §.

Lärare och övrig skolpersonal bör **uppmärksamma tecken** på att en elev kan vara i behov av extra anpassningar.

(Nya allmänna råden)

Vilka kan tecknen vara?

- Eleven har svårigheter att klara lärarens uppgifter
  - hinner inte med,
  - har svårt att förstå texten,
  - förstår inte vad uppgiften går ut på eller ska utföras,
  - hör inte vad läraren säger,
  - har svårt att se text,
  - har svårt att koncentrera sig, etc.

**Osäker?
-Använd
elevhälsoteamet!**

*(Skolinspektionens Kvalitetsgranskning "Inte enligt mallen"
Rapport 2012:11)*

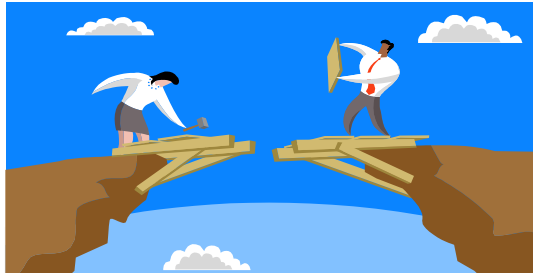
Hur jobbar vi med...

**...anpassning i ordinarie undervisning?
och/eller**

...extra anpassningar?

(Fritt efter Anders Holmgren,
skolutvecklare i Borås)

Vad
läraren
undervisat
om

Vad
eleven
lärt sig

Att anpassa undervisningen för de elever man har.

Exempel på anpassningar

Anpassningar börjar i planeringen

- Hur ska informationen anpassas för att eleven ska förstå vilka kunskaper de ska ges möjlighet att utveckla?
- Hur ska eleverna få visa sina kunskaper (på olika sätt)?
- Hur ska du följa och stödja elevernas kunskapsutveckling och fortlöpande ge återkoppling på deras arbete?

(Inspirerat av: Skolverket, Allmänna råd, Bedömning och betygssättning i gymnasieskolan, sid 11)

Exempel på extra anpassningar kan vara att:

- hjälpa en elev med att planera och strukturera ett schema
- ge extra tydliga instruktioner
- ge stöd för att sätta igång arbetet.
- ge ledning i att förstå texter,
- förklara ett ämnesområde
- ge färdighetsträning exempelvis lästräning

Det kan även vara särskilda läromedel eller särskild utrustning, till exempel hjälpmedel för att förstå och passa tider samt digital teknik med anpassade programvaror

Det kan också vara **specialundervisning under en kort tid**, till exempel två månader.

(nya allmänna råden sid 22)

Didaktiska/pedagogiska metoder

- Stödstrukturer/grafiska modeller
- Tankekartor
- Tydliggöra skrivuppgifter/ge modeller
- Greppa begreppen

Alla elever behöver stöd för att utvecklas.

Hur ska eleven klara sig efter gymnasiet?

Stödinsatser för att öka den pedagogiska tillgängligheten på Högskola/Universitet

Hjälp med studieteknik och organisering

Lärarinsatser: extra handledning eller enskild undervisning

Stödperson eller mentor

Teknisk utrustning

Tillgängliga läromedel

Kognitivt stöd

Anteckningsstöd

Alternativa prov- och tentamensförhållanden

Möjlighet till vila och förlängd studietid (även med studiestöd)

(SPSM, 2012, Att göra studiesituationen tillgänglig för vuxna med funktionsnedsättning)

Anpassningar i bedömningssituation

Elevens resultat påverkas av de anpassningar vi tillåter:

- muntliga redovisningsformer
- alternativa arbetsuppgifter
- korta intervaller med pauser
- en uppgift i taget
- alternativa verktyg även i provsituation
- förberedande prov (fusklappsverkstad?)
- möjlighet att få ställa frågor i provsituationen
- att bli satt ”på banan”, (igångsättande, hitta minnet)
- arbeta med elevens intresse och förkunskaper

<http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/Lagar-och-rattigheter/Bedomning-och-betyg/>

Det krävs en diskussion kring begreppen hjälpmedel, alternativa verktyg etc.

- Mänsklig erfarenhet och kunskaper byggs in i våra verktyg, den digitala teknikens gör att det möjligt för oss att räkna, skriva, läsa, minnas, planera och organisera osv. som vore omöjliga utan dem, menar Säljö.(Säljö 2008 s17)
- Specialpedagogiska skolmyndigheten tycker att alternativa verktyg har en självklar plats i planering, anpassningar och bedömningssituationer för elever med funktionsnedsättningar

<http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/It-i-larandet/Stod-med-it/Alternativa-verktyg/Telefoner/>

Kunskapsredovisningen i skolan är för ensidig och för beroende av skriftlig form.

(Föreläsning av Peter Fagerlund, Skolverket, 2010)

Enligt läroplanen ska läraren vid betygssättningen utnyttja **all tillgänglig information** om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av elevens kunskaper.

(Skolverket 2012, Allmänna råd, Planerande och genomförande av undervisningen, sid21)

Särskilt stöd

Anmälningsskyldigheten

3 kap. 8 § Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, *trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen*, ska detta anmälas till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd **skyndsamt utreds**.

Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar **andra svårigheter** i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd.

(Skollagen)

Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.”

(Skollagen 3kap 8§)

Det kan även handla om att en elev har **andra svårigheter i sin skolsituation** vilka på sikt kan leda till att eleven inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Det kan till exempel vara fallet om eleven har en fysisk eller psykisk funktionsnedsättning som ger upphov till ett behov av betydande stöd.....

(Allmänna råd om extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram sid 24)

Insatser av mer ingripande karaktär, -normalt inte genomförbara inom ramen för ordinarie undervisning.

Insatsens omfattning och varaktighet.

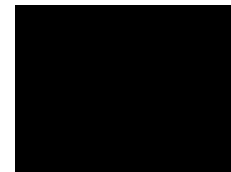
Särskilt stöd föregås av en utredning, beslutas av rektor och dokumenteras i ett åtgärdsprogram.

Det krävs ingen diagnos för att en elev ska ha rätt till extra anpassningar eller särskilt stöd.

(Allmänna råd om extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram s. 11)

Särskilt stöd direkt

Det finns situationer **där särskilt stöd behöver ges omgående**, utan att först sätta in extra anpassningar.

Om det finns särskilda skäl att anta att det stöd som kan ges i form av extra anpassningar inte skulle vara tillräckligt ska detta, enligt skollagen, anmälas till rektorn, som ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds.

(Allmänna råd om extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram sid 24)

Undantagsbestämmelsen PYS

Skollagen 15 kap. 26 § - Undantagsregel (PYS)

Om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen bortses från enstaka delar av kunskapskraven.

Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav.

De kunskapskrav som rör säkerhet och de som hänvisar till lagar, förordningar eller myndigheters föreskrifter ska dock alltid uppfyllas.

Det är bara de mål eller betygskriterier som eleven inte kan nå på grund av sitt funktionshinder som omfattas av de aktuella bestämmelserna. Det går inte att specificera ett visst antal utan vad som avses med "enstaka" är en bedömning som får göras lokalt **utifrån kännedom om eleven**, ämnet och lokala förutsättningar och prioriteringar.

Det är endast ett fåtal nationella mål som inte kan nås därför att en elev har funktionshinder.

<http://www.skolverket.se/kursplaner-och-betyg/fragor-och-svar-om-betyg/2.4820/undantagsbestammelsen-1.144241>

Tack för uppmärksamheten!

Lennart Rådbrink

lennart.radbrink@spsm.se

Magnus Jarnlo

magnus.jarnlo@spsm.se